

A tamási római katolikus templom felújításának régészeti eredményei

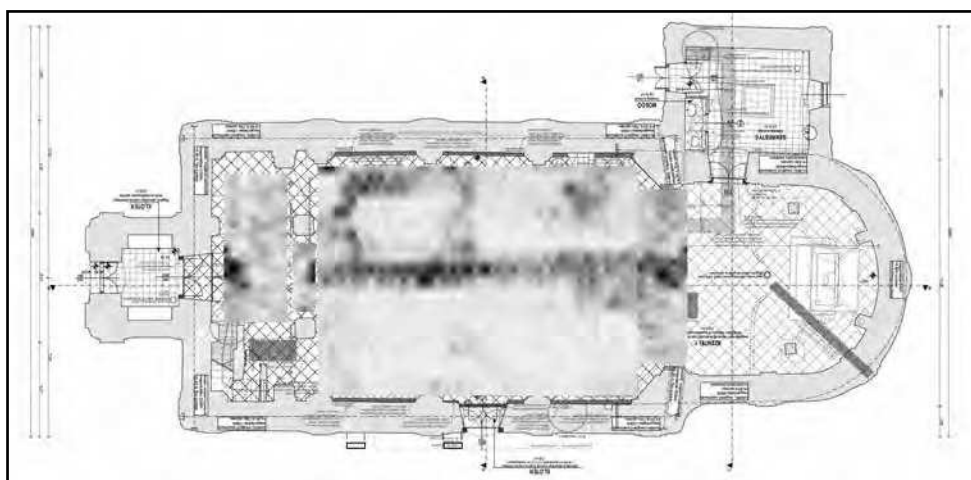
2022 végén kezdődött az 1734 és 1742 között épült tamási barokk plébánia-templom felújítása. Mivel a mai épület helyén a középkorban is templom állt, ezért a földmunkák a templomban és a templomkertben régészeti szakfelügyelet mellett zajlottak, csaknem egy éven keresztül.

Elöljáróban röviden érdemes összefoglalni, hogy írott dokumentumokból mit tudhatunk a templom előzményeiről. A Szent István király tiszteletére szentelt középkori templomot az 1330-as években említik először, de bizonyára már az Árpád-korban is állt. 1447-ben a templomhoz hozzáépített Szűz Mária-kápolnáról olvashatunk, amely a birtokos Tamási család temetkezőhelye volt. A hódoltság alatt a törökök lerombolták a templomot, építőanyagát pedig a tamási várba vitték, hogy a végvári vitézek ne használhassák búvóhelyül az épületet. 1719-ben, a plébánia újraalapítása évében – Győri Mátyás, Tamási első újkori plébánosa vezetésével – új templomot emeltek a középkori templom maradványain, amelyet Szent Magdolna tiszteletére szenteltek. Ezt az épü-

letet csak tizenöt évig használták, mert helyén 1734 és 1742 között felépült a ma is álló barokk Nagyboldogasszony-templom.

Az alábbiakban a régészeti szakfelügyelet négy fő eredményét ismertetem: 1. építéstörténeti megfigyelések a templombelsőben; 2. Győri Mátyásnak a templombelsőben azonosított temetkezőhelye; 3. a templomkertben gyűjtött nagyszámú régészeti korú, illetve későbbi fémlelet; 4. köztük 18. századi templomfelszerelési tárgyakból álló, elásott leletegyüttes.

1. Építéstörténeti megfigyelések. Mivel a templom belső terében átlagosan kb. csak 15 cm földet szedtek ki az új padlófűtés miatt, így a középkori rétegeket nem érték el, ezért a középkori mezőváros templomára vonatkozóan csak minimális megfigyelése-

1. kép A templombelső talajradaros felmérése. Készítette: Ekrik Ákos-Szabó Nóra (HUN-REN)

2. kép A 18. századi áldoztatórács előkerülése. Fotó: Deér Zoltán

ket tehettem. A templomhajó közepén előkerült egy nyugat-keleti irányú középkori téglafalnak a koronája, amelyet már Papp István is említett műveiben. A magasabb padlószintű szentély területén ez a fal már nem jelentkezett, így keleti irányú folytatását nem lehetett követni. Feltehetően a késő középkori plébániatemplom északi hajófalával azonosítható. Ezt igazolja az is, hogy a mai templom fala mentén ásott kábelárokban, a külső oldalon, a déli bejáratról nyugatra, a mai déli hajófaltól kb. 1 méterre, egymástól pontosan 3 méterre, két, egyenként 120 cm széles középkori téglafalat figyeltem meg, amelyek talán a középkori déli bejárat helyét jelzik (ez egyben azt is sejteti, hogy a barokk templom déli hajófalát pontosan a középkori templom déli főfalára épült). A templomhajóban 2022. decemberben a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézetének munkatársai talajradaros kutatást végeztek. Ennek során az említett középkori fal északi oldalán, a mai hajó északnyugati sarkában, a karzattól keletre egy kb. 4×3 méter belső méretű, téglalap alaprajzú, nyugati oldalán bejáratí nyílással ellátott építmény alapfalai rajzolódtak ki (1. kép). Ezt mérete és elhelyezkedése, valamint a templomtól független bejárata alapján a Tamási család fent említett késő középkori sírkápolnájával azonosíthatjuk. A mai templomépülettel kapcsolatosan egy nem várt felfedezést tettünk. A padló felszedése után a szentélyben, a mai szentélylép-

csőtől keletre csaknem 2 méterre egy, a szentély teljes szélességében végigfutó sekély téglalapozást találtunk, amely kelet felé két irányból tölcselesen összeszűkült, így közepén egy kb. 1 méter széles nyílás keletkezett a szentély felé (2. kép). Az íves részeken az alapfalba három-három fagerendát foglaltak bele. Ez a fal egy elbontott, egykori áldoztatórácsnak (más néven szentélyrácsnak) volt az alapozása. A kéziratok plébaniatörténet szerint a „szentély rácst” (ami ma is megvan) 1785-ben egy várpalotai asztalos készítette, és nem volt falazott alapja, hanem a szintén ekkor lerakott kőpadlón állt. A most feltárt szentélyrác-alapozás tehát valószínűleg a templom 1742-es építésekor készülhetett és (a téglalapozásból kiindulva) esetleg épített korlátot tarthatott, amit az 1785-ös felújítás kapcsán bonthattak vissza.

2. Győri Mátyás sírjáról megtalálása után nem sokkal hosszabban is beszámoltam a Tamási Tájban, ezért itt csak röviden szólok róla. A padok kihordása után látható volt, hogy az északi oldalon a padlótéglák egy helyen megsüllyedtek, felszedésük után pedig kirajzolódott egy sír laza betöltésű feltja. Korabeli feljegyzésekből egyetlen adatunk van az újkori templomba történő temetkezésről: a török hódoltság utáni Tamási első plébánosát, Győri Mátyást a középkori templom romjain épített, a cikk elején már említett ideiglenes templomban temették el 1725-ben, miután 56 éves korában el-

3. kép Középkori padlórétegek Győri Mátyás sírgödrének falában. Fotó: a szerző

hunyt. A sírgödör földjéből egyebek mellett III. Károly (1711–1740) pénzérméje került elő, igazolva, hogy a sírt a 18. század elején ásták. A gödör falában 20 cm mélyen két, jól elkülönülő, pár centiméter vastag habarcsos járósíntet is megfigyeltem, amelyeket a sír kiásásakor átvágtak: ezek a középkori plébániatemplom (egész pontosan valószínűleg a már említett középkori sírkápolna) padlóí voltak (3. kép). 180 cm-es mélységben kirajzolódott a koporsó fedelének fakorhadéka, amelyet azonban nem tártunk fel.

3. A templom körüli járda és a templomkert déli sarkában épített színpad kialakításával több tíz centiméter mélyen megmozgatták a földet, amelyből számos fémleletet gyűjtöttünk, a 13. századtól napjainkig. A csaknem egy éven át tartó fémkereső-műszeres kutatás során nagyjából ezer értelmezhető tárgyat találtunk, nemcsak a kivitelezéssel érintett területeken, de a templomkert teljes területén. Ezeknek ugyan csak kisebb része régészeti korú, azaz 1711 előtti, de az újkori tárgyak is fontosak a templom és a közösség története szempontjából. A kb. száz régészeti korú lelet fele érme, a legkorábbi közülük egy 13. századi osztrák veret. (Néhány

4. századi római érmét is találtunk ugyan, de ezek valószínűleg nem a római kori megtelepedést jelzik, hanem a középkori emberek gyűjtötték össze őket, erre utal az egyiken látható, a nyakban hordást jelző lyuk is.) A középkori és török kori tárgyakat az érméken kívül csak néhány csengőtöredék, viseleti elem (csat, kapocs, gomb) és gyűrű jelzi. A régészeti korszak és az újkor határvidékéről (17. század vége–18. század) néhány viszonylag ritkának számító, rézből készült kegyérmet is találtunk, köztük egy Magyarországról eddig ismeretlen, flandriai eredetű tárgyat. Az újkorban, a 18–20. században földbe került tárgyak többsége vallási vonatkozású: rózsafüzérekről leesett részek (kb. 200 db), alumíniumból készült kegyérme (köztük német, angol és olasz nyelvű) és imakönyvcsatok. Elődeink rengeteg fémtárgyat vesztek el a templomkert-

4. kép 18. századi templomi tárgye gyűttes feltárása a templomkertben. Fotó: a szerző

ben az idők során: sok kisebb címletű érme (krajcár, fillér, pengő), gomb, brosz, jelvény, óratartozék, plomba, pipakupak, csizmapatkó, lőszerrüvely és egyéb tárgy (pl. hangszerfúvóka, kulcs, olló, gyűszű stb.) is előkerült, amelyek részletes feldolgozása a későbbiekben sok információval szolgálhat az egykori tamásiak mindennapi életének jobb megismeréséhez.

4. Leleteink közül talán legérdekesebb egy sekély mélységben talált templomi tárgye gyűttes, amely két, a 18. század második felére keltezhető, díszes, domborított fémlemezből készült, láncon lógó, fedeles örökmécses, valamint négy, talán a begyűjtésukhoz használt tölcésrszerű tárgy mellett egy karéjos szárú, hasonló korú kereszt töredékét tartalmazta (egyéb kisebb, egyelőre nem meghatározott tárgyak mellett) (4. kép). Az egyik mécsesben megmaradtak a talán utolsó meggyújtásához használt, 1900 körüli újságpapír apró darabjai is. Ezek alapján a tárgyak ekkortájt kerültek használaton kívülre, de egyelőre nem tudjuk, miért a földben véstelték át az elmúlt bő egy évszázadot.

A régészeti felügyelet Kulcsár Lászlóval, a kivitelezést végző PSN Kft. főépítészvezetőjével folytatott folyamatos együttműködés keretében történt. A műszeres leletfelderítésben nélkülözhetetlen segítséget nyújtott Kántor Miklós. Segítségüket ezúton is köszönöm.

K. Németh András